

Марко Шуица*

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју

ПИСМО ДУБРОВЧАНА НИКОЛИ ЗОЈИЋУ**

1397, октобар 1.

Сажетак: У писму од 1. октобра 1397. Дубровчани се обраћају српском велможи Николи Зојићу од кога траже да се својим утицајем и угледом заложу код турских власти, како би дубровачки трговци који обитавају и тргују у његовој области били поштеђени злостављања и пословних губитака. Писмо доноси вести и о судбини трговаца заробљених на територијама под врховном влашћу Османлија.

Кључне речи: писмо, Дубровник, Никола Зојић, Србија, трговци, Османлије.

Опис писма и ранија издања

Писмо је остало сачувано као концепт дубровачког словенског канцелара Руска Христифоровића.¹ Први пут је објављено у збирци Меда Пуцића, 1858. године.² Писмо је, потом, публиковао Љубомир Стојановић у првој књизи своје збирке *Старе српске повеље и писма*.³ Остало је нејасно по ком критеријуму је Љ. Стојановић у збирци ћирилске грађе Дубровачког архива, ово писмо сврстао у део у коме је приредио изворну грађу која се тиче босанске властеле.

* Ел. пошта: msuica@f.bg.ac.rs

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете и науке Републике Србије: *Српско средњовековно друштво у писаним изворима* (ев. бр. 177025).

¹ DAD, *Lettere e commissioni di Levante* 1, fol. 8'.

² М. Пуцић, *Споменици српски* I, 16.

³ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 252–253.

*Текст писма**

+ ВьсепочтеномѸ и намь многолюбимомѸ пријатељу Николи Зо-
икю вѸ[ь] владѸ[2]цаго доубров'чкога кнеза и вѸ[ь] в'се вп'кине
многосрѸдно поздравлѸник. |3| Нашь почтени пришателю видѸль
к Б(о)гь и ми смо видели нескровнѸ вашѸ |4| любовь и
5 м(и)лоср(ь)дик к намь и кь всакомѸ нашемѸ. И много се намь хвале
наши |5| трьгов'ци крь имь си вазда и на всако брѸме биль и кси
припатель и вь всем добри |6| помокник на чемь много захвалюемо
ти вашемѸ почтеномѸ припательствѸ. |7| И на този велико Ѹзданик
пишемо вашои любовѸ. Ето смо чѸли да к нашѸмь |8| трьгвв(ь)цемь
10 забава вѸ[ь] ТѸрчина. Молимо те многосрѸдно вѸди добри
помокникь |9| за този и попечали сѸмь за нашѸ любовь крь смо ми
твои припателик |10| и наша кѸкѸ к Б(о)жиа и твоѸ, твоѸ дѸце и
твоих припатель. Молимо те |11| како си вѸзда добрѸ настоѸль и
сѸде настои. Да имь не вѸде забаве крь ако би |12| хѸтѸли зато тр-
15 гвв(ь)ци Ѹ кривинѸ встѸти за робию вѸ[ь]кѸпованѸ не би |13| добро
крь к видѸно свемѸ свѸтѸ и ваша любовь могла к чѸти крь всаки
|14| д(ь)нь минѸк робиа изь Ц(а)риград[а] и изь Наталик и изь
всѸхь земль ц(а)ревѸхь |15| и поводе их(ь) кѸде имь гвѸѸ вигь
Б(о)гь наша любовь за този и попечали да се |16| вправи крь ти к и
20 право за нась комь би се твоѸ работа на нась Ѹслонила. |17| Ми вис-
мо Ѹчинил(ь) колико за нашѸ д(Ѹ)шѸ и Б(о)гь с(ь) тобом.
+ |18| Ad primo octobrio 1397.

Превод писма

+ Веома поштованом и нашем веома вољеном пријатељу Николи Зо-
јићу од владајућег дубровачког кнеза и од све Општине веома срдачан
поздрав. Поштоавни наш пријатељу, видео је Бог, а и ми смо видели
вашу нескривену љубав и милосрђе према нама и свакоме нашем. И
много нам се хвале наши трговци да си им вазда и у свакој тешкоћи
био и јеси пријатељ, и у свему добри помоћник, на чему ти много за-
хваљујемо за твоје поштовано пријатељство. И у том великом повере-
њу пишемо вашој љубави. Ето, чули смо да наше трговце ометају Тур-
ци. Многосрдачно те молимо да у томе будеш добри помоћник, и да се,

* Редакција издања и превода: Т. Суботин Голубовић.

за нашу љубав, о томе побринеш, јер ми смо твоји пријатељи и наша кућа је Божија и твоја, твоје деце и твојих пријатеља. Молимо те да, као што си вазда настојао, и сада настојиш да им не буде сметњи, јер ако би трговци били оштећени, то не би било добро за откуп робља, а цео свет види, и ваша љубав могла је чути да свакога дана пролази робље из Цариграда и из Анадолије, и из свих земаља царевих, и воде их куда им драго. Нека види Бог, и ваша љубав нека се постара за то да се (то) уреди, јер ти је истински стало до нас, како би се твоја работа на нас ослонила. Ми бисмо учинили колико и за нашу душу. И Бог с тобом.

+ Првог октобра 1397.

Дипломатичке особености

Писмо започиње симболичком инвокацијом и нарочитим обраћањем адресату на основу кога се може стећи увид у блиске трговачке, у извесном смислу и егзистирајуће, дипломатске везе између Дубровчана и српског велможе Николе Зојића. Уобичајена дипломатичка анализа овог писма, као појединачног, индивидуалног документа, може само делимично навестити историјску позадину настанка и евентуалног развоја постојеће кореспонденције између Дубровника и стварног господара рудничке области. С обзиром на то да не постоји више епитоларне грађе која би потврдила успостављање редовне комуникације и пружила увид у динамику односа између Дубровачке општине и војводе Николе Зојића, неопходно је применити компаративни метод истраживања. Реконструкција историјске позадине односа Дубровачке републике према српској господи високог ранга може се градити искључиво путем аналогича примењених на документе исте провенијенције, а сличног садржаја.⁴

Дубровчани су, приликом обраћања Николи Зојићу, следили утврђени начин кореспонденције који одговара устаљеном формулару канцеларије. Према анализи Станоја Станојевића, уобичајени формулар дубровачких писама састојао се од: интитулације, инскрипције, диспозиције, салутације и датума.⁵

⁴ У том смислу, писмо Дубровчана Николи Зојићу неопходно је упоредити са писмом сличне садржине, насталим истог датума, истим поводом, а које су дубровачке власти упутиле монахињи Јевгенији и кнезу Стефану Лазаревићу. Компаративна анализа споменутих писама и политички контекст дубровачке рефлексije односа у српским областима, биће обрађени су у посебном члану.

⁵ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Састављање повеља, Глас СКА 157 (1933) 163.

У документу који је предмет наше пажње, осим интитулације која је изостављена, примењени епистоларни формулар садржи све уобичајене компоненте. Уместо интитулације, писмо започиње инскрипцијом развијеног типа, прилагођеној тадашњем угледу адресата.⁶ Српски властелин се ословљава на више начина као *всепочтени, поштени, многољубиви пријатељ*. Разлог за изостављање интитулације, што није било неуобичајено у пракси дубровачке канцеларије, треба тражити у формалним елементима, титули коју је Никола Зојић могао носити, или реалним политичким приликама у српским областима на самом крају последње деценије XIV века. Инскрипција је, у сваком случају, била формулисана према друштвеном и политичком положају адресата, што омогућава бар приближну историјску реконструкцију стварног положаја Николе Зојића у јесен 1397, нарочито у односу на наследнике кнеза Лазара. Тон примењен у писму, као и облик инскрипције били су у складу и са дипломатским правилима и природом односа који су у том тренутку били важећи између Дубровника и одређене личности којој је писмо упућивано.⁷ Диспозиција писма Николи Зојићу контекстуално одговара садржају писма које су Дубровчани истог дана послали кнезу Стефану Лазаревићу и његовој мајци. Текст писма се завршава крстом. Датум је исписан на латинском.

Просопографски подаци

Никола Зојић, 124 (страна), 1 (ред у издању) – велможа из рудничког краја, један од најзначајнијих поданика кнеза Лазара, потом и његових наследника. Подаци о Николи Зојићу налазе се у *Житију деспота Стефана* од Константина Филозофа, који приповеда како га је својевремено кнез Лазар учинио својим вазалом, вероватно после пораза Николе Алтомановића (1373). О начину ступања поједине властеле у службу кнеза, међу којима се може препознати и овај велможа, на посредан начин пише Мавро Орбин. Својим угледом и поседима који су се налазили у области Рудника, заузимао је важну политичку позицију у стратешким плановима Лазаревића. Носио је титулу војводе која је посведочена у повељи Лазаревића светогорском Манастиру Св. Пантелејмону. Том приликом је овом руском манастиру приложио Цркву Св. Николе са селима и метосима, која се налазила у рудничкој Сребрници. У истом документу забележено је да је дар учинио са супругом Видославом, која је била сродница Лазаревића. Господарење облашћу Руд-

⁶ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, Инскрипција, Глас СКА 92 (1913) 166–170.

⁷ *Исто*, 167.

ника, истуреном геостратешком региону ка Угарској, где су се налазили значајни рударски копови, утврђења, ковница новца, као и комуникациона маршрута ка унутрашњости, показатељ су Николиног изузетног положаја међу властелом кнеза Лазара. После Косовске битке (1389), Никола Зојић је вероватно био задужен за одбрану рудничког краја од напада угарског краља Жигмунда Луксембуршког. Поред тога што писмо Дубровчана из 1397. показује да је у његовој области била развијена трговачка активност, оно је конкретан извор о уздицању овог властелина у деликатним политичким околностима после Никопољске битке (1396), када је извесно стекао значајан углед код османских власти. Војвода Никола је био један од главних организатора завере против кнеза Стефана Лазаревића у пролеће 1398, када је покушао да се у потпуности ослободи формалне власти Лазаревића и директно потчини Османлијама. Покушај завере је пропао, а Никола Зојић се са породицом склонио у Островицу, једно од најнеприступачнијих утврђења у северном делу Србије. Са кнезом Стефаном је склопио нагодбу која је подразумевала одрицање од власти, поседа и замонашење са читавом породицом у замену за живот. Није познато где је провео остатак живота, када је и под каквим околностима преминуо.

Извори и литература: *Константин Филозоф и његов живот Стефана Лазаревића деспота српског*, В. Јагић, Гласник СУД ХЛП (1895), репринт издање, Горњи Милановац 2004; М. Орбин, *Краљевство Словена*, Београд 1968, 93; А. Младеновић, *Повеље и писма деспота Стефана*, Београд 2007, 293–318; М. Шуица, *Завера властеле против кнеза Стефана Лазаревића 1398*, ИГ 1–2 (1997) 7–25; М. Шуица, *Немирно доба српског средњег века*, Београд 2000, 103–108.

Установе и важнији појмови

Забава, 124 (страна), 10 (ред у издању), 14 – impedimentum, сметња, ометање, узнемиравање.

Литература: Ђ. Даничић, *Рјечник* I, 349; *ЛССВ*, 201 (С. Бојанин).

Кривина, 124, 15 – неправда. Појам се може повезати и са термином *изам* који је означавао насумично заточеништво, у овом случају трговаца, како би се њиховим откупом убирала финансијска средства. Да је *кривина*, могла подразумевати и случај *изма*, тј. *преузма* сведочи писмо Дубровчана кнезу Стефану Лазаревићу датовано истог дана, вероватно истим поводом.

Извори и литература: А. Младеновић, *Повеље и писма деспота Стефана*, 23–24; Ђ. Даничић, *Рјечник* I, 491; *ЛССВ*, 249–250 (С. Ћирковић).

Marko Šuica

Université de Belgrade
Faculté de Philosophie
Département d'Histoire

LETTRE DES RAGUSAINS ADRESSÉE À NIKOLA ZOJIĆ

1397, 1er octobre

Résumé

Ce travail propose une édition critique et un commentaire d'une lettre adressé le 1er octobre 1397 par les Ragusains au puissant serbe Nikola Zojić pour lui demander d'user de son prestige et de son influence auprès des autorités turques pour obtenir que leurs commerçants qui séjournent et commercent sur son territoire soient épargnés de mauvais traitements et de pertes commerciales. Son contenu nous informe aussi du destin de commerçants capturés sur le territoire soumis à l'autorité des Osmanlis.

Mots-clés : Lettre, Dubrovnik, Nikola Zojić, Serbie, commerçants, Osmanlis.